

Бридун Євгеній Володимирович,

доцент кафедри фінансів

Національного університету
Києво-Могилянська академія

Yevgeniy.Brydun@gmail.com

Yevheniy.Brydun@ukma.edu.ua

Київ - 2023 р.

Рекомендована література

- Олійник В.М. Економіко-матеметичне моделювання розвитку страхування та управління страховими тарифами: монографія // Суми, 2018. – 2018 р.
- Безугла В. О. Страхування: навчальний посібник // Київ. - 2008. -582 с.
- Заруба О.Д. Страхова справа: підручник. – К.: тов-во „Знання”, 1998. – 321 с.
- **Базилевич В.Д. Страховий ринок України. – К.: Товариство “Знання”, 1998/2002. – 374 с.**
- Базилевич В.Д. Страхова справа. – К.: Знання, 1997. – 216 с.
- Страхування: Підручник / за ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2008/ 2011. – 1019 с.
- Страхування: Підручник / Під ред. С.С. Осадець. – К.: КНЕУ. – 528 с.

Рекомендована література

- Плиса В.Й. Страхування: Підручник. – К.: Каравела, 2010. – 472.
- Страхування: практикум: навч. посіб. / за ред.. В.Д. Базілевича. – 2-ге видання переробл. і допов. – К.: Знання, 2011. -607 с.
- Внукова Н.М., Временко Л.В., Успаленко В.І. та ін. Страхування: теорія та практика: Навчальний посібник / За загальною редакцією д.е.н., проф. Н.М. Внукової. – 2-ге видання, перероблене та доповнене. – Харків: Бурун Книга, 2009. – 656 с.
- Александрова М.М. Страхування: Навчально-методичний комплекс. – К.: ЦУЛ, 2002. – 208 с.
- Вовчак О.Д. Страхування: Навчальний посібник. – Львів: „Новий світ-2000”, 2004. – 480 с*.

Рекомендована література

- Бридун Є.В. Страхова справа: посібник для розв'язування задач (2 видання перероблене та доповнене). Посібник для розв'язування задач К.: Видавництво НаУКМА. – 2004. – 120 с.
- Ярослав Шумелда. Страхування. Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. – Тернопіль: Джура, 2004/ 2007 – 280 с.
- Таркуцяк А.О. Страхові послуги: навч. Посіб. – К.: вид-тво Європ. Ун-ту. 2004. – 584 с.
- Мних М.В. Страхування як механізм надання гарантів підприємницької діяльності та соціального захисту населення: Навч. посібник для студ. вищ. навч. Закладів. – К.: Знання України, 2004. – 428 с.
- Плиса В.Й. Страхування навчальний посібник. – К.: Каравела, 2005. – 392 с.
- Мних М.В. Страхування в Україні: сучасна терія і практика: Підручник. – К.: Знання України, 2006. – 284 с.
- Ткаченко Н.В. Страхування. Навчальний посібник. – К.: Ліра-К, 2007. – 376 с.
- Енциклопедія страхування / В.В.Фещенко та інші. – К.: Українське агенство фінансового розвитку, 2008. – 650 с.

Корисні Web – сторінки

- <http://www.forinsurer.com>.
- Ліга страхових організацій України – <http://www.uainsur.com>.
- Національна асоціація страховиків України - <https://www.nasu.com.ua>.
- Асоціація «Страховий бізнес» <https://insurancebiz.org>.
- Моторне (транспортне) страхове бюро України – <http://www.mtsbu.org.ua>.
- Національний банк України - <https://bank.gov.ua>
- Сайти страхових компаній: НАСК Оранта”, Страхова компанія „ІНГО”, СК РЗУ України , СГ ТАС”, Страхової компанії ПРЕСТИЖ та ін.
-

Тема 1

Основні поняття та терміни, які використовуються у страхуванні

1. Економічна необхідність страхування та його призначення
2. Класифікація страхування
3. Принципи страхування
4. Функції страхування
5. Система взаємозв'язків між страховиками та страхувальниками

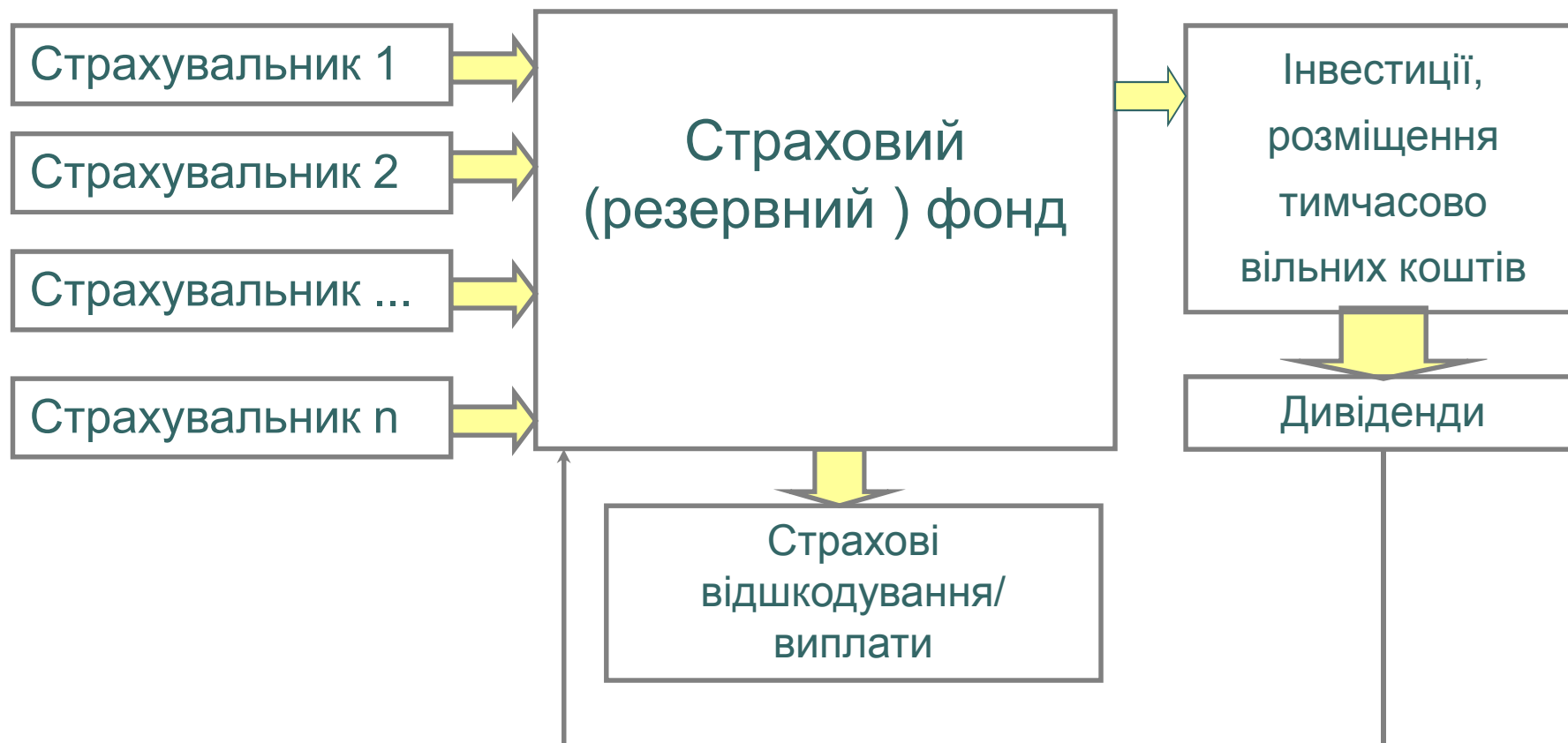

1. Економічна необхідність страхування та його призначення

- ❖ Надає впевненості в розвитку бізнесу
- ❖ Дає змогу оптимізувати ресурси, що спрямовані на організацію економічної безпеки
- ❖ Забезпечує раціональне формування й використання коштів, призначених для здійснення соціальних програм
- ❖ Створює значні резерви грошових ресурсів, які стають джерелом інвестицій в економіку країни
- ❖ Виконання для клієнта послуг безкоштовного страхового адвоката по захисту його інтересів
- ❖ Позбавлення страху та придбання соціальної впевненості в майбутньому

1. Економічна необхідність страхування та його призначення

Формування ринку вільного капіталу з вільних коштів клієнтів або інвестування

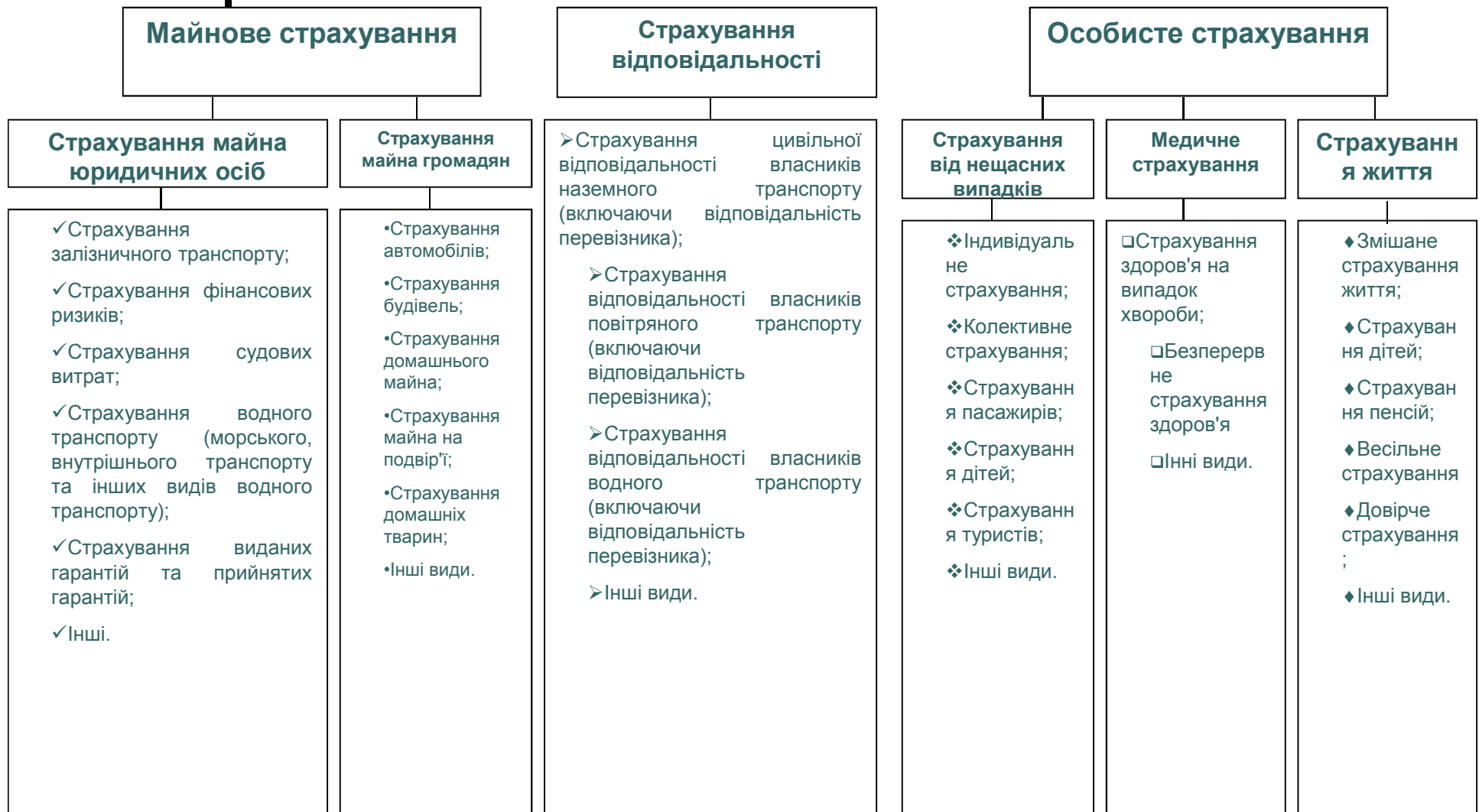

2.Класифікація страхування

- За предметами
- За видами страхування
- За формами
- Світова класифікація
(Директива ЄС79/267 від
05.03.1979 р.)

Класифікація страхування за предметами

Класифікація страхування за формами

Обов'язкове страхування

Недержавне обов'язкове страхування

- 1) медичне страхування;
- 2) особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків;
- 3) особисте страхування працівників відомчої (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд);
-
- 42) страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам унаслідок проведення вибухових робіт.

Державне обов'язкове особисте страхування

- 1) Державне особисте страхування військовослужбовців і військовозобов'язаних, призваних на збори
- 2) Державне особисте страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів ВС
- 3) Державне обов'язкове особисте страхування працівників митних органів
- 9) Державне страхування посадових осіб інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю

Добровільне страхування

- 1) страхування життя;
- 2) страхування від нещасних випадків;
- 3) медичне страхування (безперервне страхування здоров'я);
- 4) страхування здоров'я на випадок хвороби;
- 5) страхування залізничного транспорту;
- 6) страхування наземного транспорту (крім залізничного);
- 7) страхування повітряного транспорту;
- 8) страхування водного транспорту (морського внутрішнього та інших видів водного транспорту);
- 9) страхування вантажів та багажу (вантажобагажу);
- 10) страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ;
- 11) страхування майна (іншого, ніж передбачено пунктами 5 - 9 цієї статті);
- 12) страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- 13) страхування відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- 14) страхування відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- 15) страхування відповідальності перед третіми особами (іншої, ніж передбачена пунктами 12 - 14 цієї статті);
- 16) страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту);
- 17) страхування інвестицій;
- 18) страхування фінансових ризиків;
- 19) страхування судових витрат;
- 20) страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій;
- 21) страхування медичних витрат;
- 22) інші види добровільного страхування.

Класифікація страхування за формами

Добровільне страхування

Виникає тільки на основі добровільно укладеного договору між страхувальником і страховиком

Часто при укладанні такого договору між сторонами бере участь посередник у вигляді *страхового брокера або страхового агента*

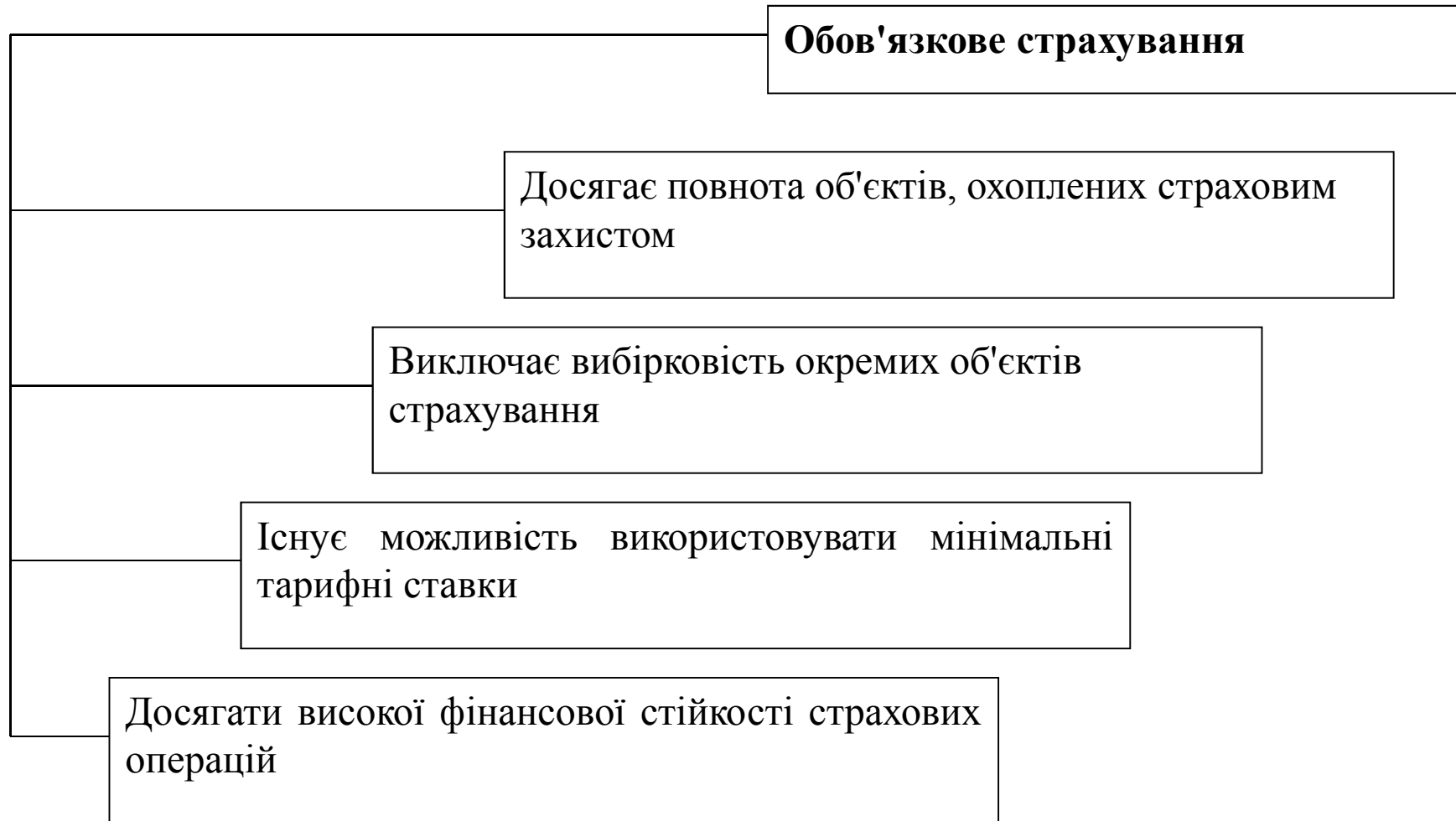
Договір страхування посвідчується страховим полісом

На базі страхового законодавства, формуються умови та правила окремих видів добровільного страхування

Ці правила й умови, які розроблюються страховиком, підлягають обов'язковому ліцензуванню

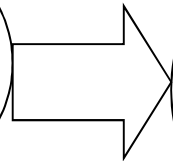
Класифікація страхування за формами

Державне ООС

Державне
обов'язкове
страхування

У випадках, коли
страхувальником виступає
держава в особі своїх органів або
державних підприємств і сплата
страхових внесків здійснюється
за рахунок коштів, наданих з
відповідного бюджету

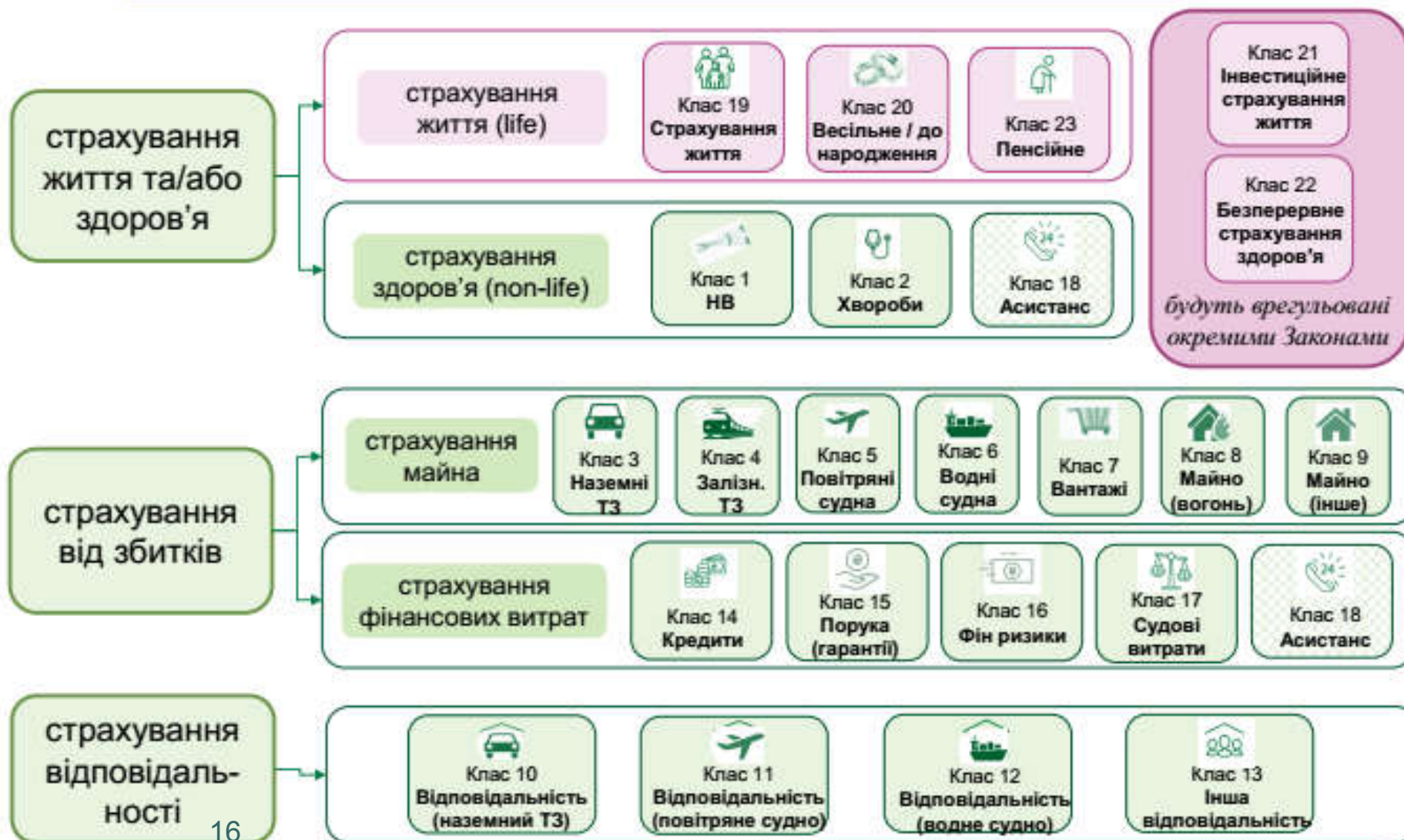
Світова класифікація

**Види страхування за економічною
ознакою (спеціалізацією
страховика)**

страхові компанії, які
здійснюють **страхування
життя**

страхові компанії, які
здійснюють страхування інше,
ніж страхування життя
**(ризикове страхування або
загальні види страхування)**

Класи страхування

Класи та ризики в межах класу

Страхування здоров'я

Клас страхування 1

«Страхування від нещасного випадку (у т.ч. на випадок виробничої травми та професійного захворювання)»

Характерна ознака:

Страхування на випадок розладу здоров'я / інвалідності / смерті внаслідок **нещасного випадку**

Включає:

- страхування на випадок НВ **на виробництві** та **професійного захворювання**;
- страхування від НВ **на транспорті**

Клас страхування 2

«Страхування на випадок хвороби (у т.ч. медичне страхування)»

включає 2 ризики:

- **страхування на випадок хвороби**

Характерна ознака:

Страхування на випадок розладу здоров'я / інвалідності / смерті внаслідок **хвороби**

- **медичне страхування**

Характерна ознака:

Відшкодування / оплата витрат на медичну допомогу, медичні та/або інших послуг (в т.ч. медичне обстеження, забезпечення лікарськими засобами та/або медичними виробами)

За класами 1 та 2 страхова виплата можлива у розмірі:

- **фіксованої суми**;
- **витрат** на отримання медичної допомоги, медичних та/або інших послуг (уключаючи медичне обстеження, забезпечення лікарськими засобами та/або медичними виробами) або організація та оплата їх вартості;
- **поєднання цих варіантів**.

Страхування майна: транспортні ризики

Клас страхування 3

«Страхування наземних транспортних засобів (крім залізничного рухомого складу)»

Характерна ознака - страхування на випадок пошкодження/ знищення/ втрати **наземного ТЗ**, а також додаткове обладнання (ДО) до нього

Включає: страхування будь-яких наземних ТЗ (що підлягають державній / відомчій реєстрації, технологічних та ін.)

Клас страхування 4

«Страхування залізничного рухомого складу»

Характерна ознака - страхування на випадок пошкодження/ знищення/ втрати **залізничного рухомого складу** (окремих одиниць рухомого складу), а також ДО до нього

Клас страхування 5

«Страхування повітряних суден»

Характерна ознака - страхування на випадок пошкодження/ знищення/ втрати **повітряного судна**, а також ДО до нього

Включає: страхування цивільних та інших суден, літальних апаратів

Клас страхування 6

«Страхування водних суден (морських суден, суден внутрішнього плавання та інших самохідних чи несамохідних плавучих споруд)»

Характерна ознака - страхування на випадок пошкодження/ знищення/ втрати **водного судна**, а також ДО до нього

Включає: страхування морських суден, суден внутрішнього плавання, інших суден, самохідних чи несамохідних плавучих споруд

Клас страхування 7

«Страхування майна, що перевозиться [включаючи вантаж, багаж (вантажобагаж)]»

Характерна ознака - страхування на випадок пошкодження/ знищення/ втрати **майна, що перевозиться будь-якими видами транспорту**, в т.ч. під час його зберігання

Включає: страхування вантажу, багажу, вантажобагажу та/або **контейнерів**, призначених для перевезення такого майна

Страхування майна: майнові ризики

Клас страхування 8

«Страхування майна від вогню та небезпечного впливу природних явищ»

Клас страхування 9

«Страхування майна від шкоди, заподіяної градом, морозом, іншими подіями (включаючи крадіжку, розбій, грабїж, умисне пошкодження/знищення майна), крім подій, визначених у класі 8»

Характерна ознака:

Страхування на випадок пошкодження/ знищення/ втрати **майна внаслідок:**

- вогню/пожежі з будь-якої причини (крім підпалу), в т.ч. удар блискавки, вибух, падіння літальних апаратів;
- природних явищ (крім морозу та граду);
- ядерної енергії.

- граду, морозу;
- протиправних дій третіх осіб, включаючи крадіжку, розбій, грабїж, умисне пошкодження / знищення майна, підпал;
- інших страхових ризиків, передбачених договором страхування.

Включає страхування:

- рухомого, нерухомого та іншого майна (в т.ч. страхування зелених насаджень іншого призначення, ніж сільськогосподарське);
- сільськогосподарської продукції (в .ч. посівів та врожаю, багаторічних насаджень та/або сільськогосподарських тварин);
- тварин, іншого призначення, ніж сільськогосподарське.

У договорах комплексного страхування за класами страхування 8 і 9 можуть визначитися спільні страхова сума та інші умови страхового покриття, розмір страхової премії для обох класів страхування (без розбивки за класами)

Страхування відповідальності: транспортні ризики

Клас страхування 10

«Страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання наземного транспортного засобу (у т.ч. відповідальності перевізника)»

Включає 3 ризики:

- 1) страхування відповідальності власників наземних транспортних засобів, що здійснюється **відповідно до Закону "Про ОСЦПВ"**;
- 2) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання (експлуатації) наземних транспортних засобів (включаючи залізничний транспорт), **іншої, ніж визначена Законом "Про ОСЦПВ"**;
- 3) страхування відповідальності **при перевезеннях наземним ТЗ**, що включає:
 - відповідальність перевізника (експедитора);
 - відповідальність суб'єкта перевезення небезпечних вантажів.

Клас страхування 11

«Страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання повітряного судна (у т.ч. відповідальності перевізника)»

Включає 2 ризики:

- 1) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок **використання (експлуатації) повітряного судна**;
- 2) страхування відповідальності **при перевезеннях повітряним судном**, що включає:
 - відповідальність перевізника (експедитора);
 - відповідальність суб'єкта перевезення небезпечних вантажів.

Клас страхування 12

«Страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання водного судна (у т.ч. відповідальності перевізника)»

Включає 2 ризики:

- 1) страхування відповідальності, яка виникає внаслідок **використання (експлуатації) водного судна**;
- 2) страхування відповідальності **при перевезеннях водним судном**, що включає:
 - відповідальність перевізника (експедитора);
 - відповідальність суб'єкта перевезення небезпечних вантажів.

Страхування відповідальності: загальна відповідальність

Клас страхування 13

«Страхування іншої відповідальності (крім визначеної у класах 10, 11, 12)»

Включає 3 ризики:

1) страхування відповідальності перед третіми особами **з обмеженнями та особливостями**, які надають підстави для застосування спрощеного підходу для розрахунку капіталу платоспроможності та мінімального капіталу:

- розширений період подання вимог - не більше ніж 1 рік;
- договори страхування без ретроактивної дати;

2) страхування відповідальності перед третіми особами **без обмежень та особливостей**, які надають підстави для застосування спрощеного підходу для розрахунку капіталу платоспроможності та мінімального капіталу;

3) страхування відповідальності **оператора ядерної установки** відповідно до Закону "Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення", без обмежень та особливостей, які надають підстави для застосування спрощеного підходу для розрахунку капіталу платоспроможності та мінімального капіталу.

За ризиками 1 та 2 може бути застрахована відповідальність внаслідок:

- провадження певного виду господарської діяльності;
- виконання професійних обов'язків (страхування професійної відповідальності);
- вироблення продукції чи надання послуг;
- користування майном, експлуатації об'єкта, що може становити небезпеку;
- проведення або участі в певних заходах;
- професійна відповідальність;
- за невиконання суб'єктом режиму спільного транзиту обов'язку із сплати митних платежів (відповідно до Митного Кодексу України);
- інші види відповідальності.

Страхування фінансових витрат

Клас страхування 14 «Страхування кредитів»

Характерна ознака:

Страхування на випадок можливих збитків, понесених **кредитодавцем** у зв'язку з непогашенням/ неповним погашенням позичальником суми кредиту/відсотків внаслідок невиконання або неналежного виконання зобов'язань за договором.

Клас страхування 15 «Страхування поруки (гарантії)»

Характерна ознака:

Страхування на випадок можливих збитків:

- **кредитора** у зв'язку з невиконанням гарантом/поручителем зобов'язань за договором;
- **гаранта/поручителя** у зв'язку з невиконанням боржником (принципалом) своїх зобов'язань перед кредитором (бенефіціаром).

Клас страхування 16 «Страхування інших фінансових ризиків (крім визначених класами 14, 15)»

Характерна ознака:

Страхування на **випадок можливих збитків** внаслідок:

- невиконання контрагентом договірних зобов'язань;
- перерви в господарській діяльності;
- припинення права власності;
- втрати роботи та/або доходу;
- неможливості здійснення подорожі;
- пов'язані із іншими фін. ризиками.

Клас страхування 17 «Страхування судових витрат»

Характерна ознака:

Страхування на випадок можливих збитків у зв'язку з **судовими витратами** та іншими витратами, що пов'язані з захистом порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів страхувальника або третьої особи, якщо страхувальник є відповідачем. Може включати також страхування **витрат на позасудове врегулювання** спору.

Клас страхування 18 «Страхування витрат, пов'язаних з наданням допомоги (асистанс) особам, які потрапили у скрутне становище під час здійснення подорожі»

Включає 2 ризики:

- 1) **страхування медичних витрат**, пов'язаних з наданням допомоги (асистанс) під час здійснення подорожі по Україні або за кордоном;
 - 2) **страхування інших витрат**, пов'язаних з наданням допомоги (асистанс) під час здійснення подорожі по Україні або за кордоном.
- Допомога (асистанс) може надаватися у грошовій формі та/або шляхом надання відповідних послуг.

Страхування життя (1/3)

Клас страхування 19

«Страхування життя (інше, ніж передбачено класами 20, 21, 22, 23)»

Договір, укладений за класом 19, характеризується:

1) наявністю хоча б одного з **основних ризиків**:

дожиття до визначеного віку

дожиття до визначеної дати

для договорів з накопичувальною складовою

смерть з будь-якої причини

для договорів з ризиковою складовою

2) договір з накопичувальною складовою може включати **основний ризик смерті з будь-якої причини**

3) можливість включення до договору страхування **допоміжних ризиків**, пов'язаних з життям, здоров'ям та працездатністю застрахованої особи, а також звільнення страхувальника - ФО від сплати чергових страхових премій (їх частин)

Договори з **накопичувальною складовою** можуть укладатися:

За традиційним страховим продуктом у договорі передбачається:

- 1) фіксований розмір страхової суми та/або страхових виплат;
- 2) фіксований розмір страхових премій;
- 3) визначена періодичність сплати страхової премії;
- 4) з гарантованим інвестиційним доходом;
- 5) визначені умови редукування та виплати викупної суми;

Договір може передбачати ризики страхування подружжя.

За універсальним страховим продуктом (зі змінюваним розміром страхової суми та/або страхових премій):

- 1) порядок визначення розміру страхової суми зазначається у договорі;
- 2) договір не містить страхового тарифу, визначеного розміру страхової премії та періодичності її сплати для основного ризику дожиття;
- 3) договір не містить редукування розмірів страхових сум/ виплат, але може містити умови перерозподілу сплаченої премії за дожиттям на допоміжні ризики та основний ризик смерті з будь-якої причини;
- 4) договір не містить розмір (величину) гарантованого інвестиційного доходу.

Страхові виплати здійснюються: **одноразово** (у розмірі страхової суми або її частини чи з поверненням страхової премії (її частини) чи **у формі анuitету** (довічно чи протягом визначеного періоду)

Страховання життя (2/3)

Клас страхування 20

«Страховання життя до шлюбу та до народження дитини»

Договір, укладений за класом 20, характеризується:

1) наявністю одного з **основних ризиків**:

дожиття до шлюбу

дожиття до народження дитини

2) може передбачати основний ризик **смерті з будь-якої причини**.

Договір повинен містити:

- страхування виключно основних ризиків;
- фіксований розмір страхової суми та страхових премій і визначену періодичність сплати такої премії;
- страховий тариф за кожним страховим ризиком та/або групою страхових ризиків дожиття та смерті та/або за договором страхування життя в цілому;
- умови редукування (зменшення) страхових сум/ виплат у разі несплати страхової премії у визначені договором розмірі та строки;
- розмір (величину) гарантованого інвестиційного доходу;
- мінімальний розмір викупної суми

У разі настання страхового випадку здійснюється одноразова виплата у розмірі страхової суми або її частини чи повернення страхової премії (її частини).

Договір може передбачати звільнення страхувальника - ФО від сплати чергових страхових премій (їх частин) у разі настання страхового випадку.

Страхування життя (3/3)

Клас страхування 23 «Пенсійне страхування»

Договір, укладений за класом 23, характеризується:

1) наявністю одного з **основних ризиків**:

дожиття до визначеного віку

дожиття до визначеної дати

2) наявністю основного ризику **смерті з будь-якої причини** протягом періоду між початком дії договору та дожиттям до визначеного віку/дати

3) здійсненням рівномірних страхових виплат у формі анuitету

4) може передбачати основний ризик смерті з будь-якої причини протягом усього періоду здійснення страхових виплат у формі анuitету або його частини

5) повинен передбачати одну з таких умов страхування:

страхування довічної пенсії,
з урахуванням вимог законодавства в
сфері недержавного пенсійного
забезпечення

страхування додаткової пенсії,
що передбачає здійснення страхових виплат у формі анuitетів
довічно або протягом визначеного періоду у разі дожиття до
визначеного віку /дати за умови, що такий вік є не менш як на 10 років
менший від пенсійного віку, який надає право на пенсію за
загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням

6) забороняється визначення в договорі пенсійного страхування умов гарантованого інвестиційного доходу

7) страхові виплати здійснюються:

- у разі дожиття – у формі анuitету (довічно або протягом визначеного строку);
- у разі смерті – одноразово або у формі анuitету протягом визначеного строку.

Строк здійснення страхової виплати у формі анuitету на визначений строк має складати не менше ніж 10 років з дати дожиття до визначених договором пенсійного страхування віку чи дати

3. Принципи страхування

- Вільний вибір страхувальником страховика і виду страхування
- Страховий ризик
- Страховий інтерес
- Максимальна сумлінність
- Страхові відшкодування не повинні приносити страхувальникові прибутки
- Франшиза
- Суброгація
- Контрибуція
- Диверсифікація

Франшиза

Франшиза – мінімальна частина збитку, що понесений страхувальником, яка не відшкодовується страховиком. Франшиза зазначається в договорі, а її величина впливає на розмір страхового відшкодування. Вона може бути встановлена в абсолютних і відносних величинах до страхової суми або у відсотках до збитку.

Умовна франшиза: страховик не несе відповідальність за збиток, якщо його розмір не більший за розмір франшизи, але відшкодовує збиток повністю, якщо розмір збитку більший за суму франшизи. У страховому полісі робиться застереження у формі запису «вільно від x%» (де x – 1, 2, 3, 4 і т.д. відсотків від страхової суми). Якщо збиток перевищує встановлену франшизу, страхове відшкодування виплачується повністю, не беручи до уваги зроблене застереження.

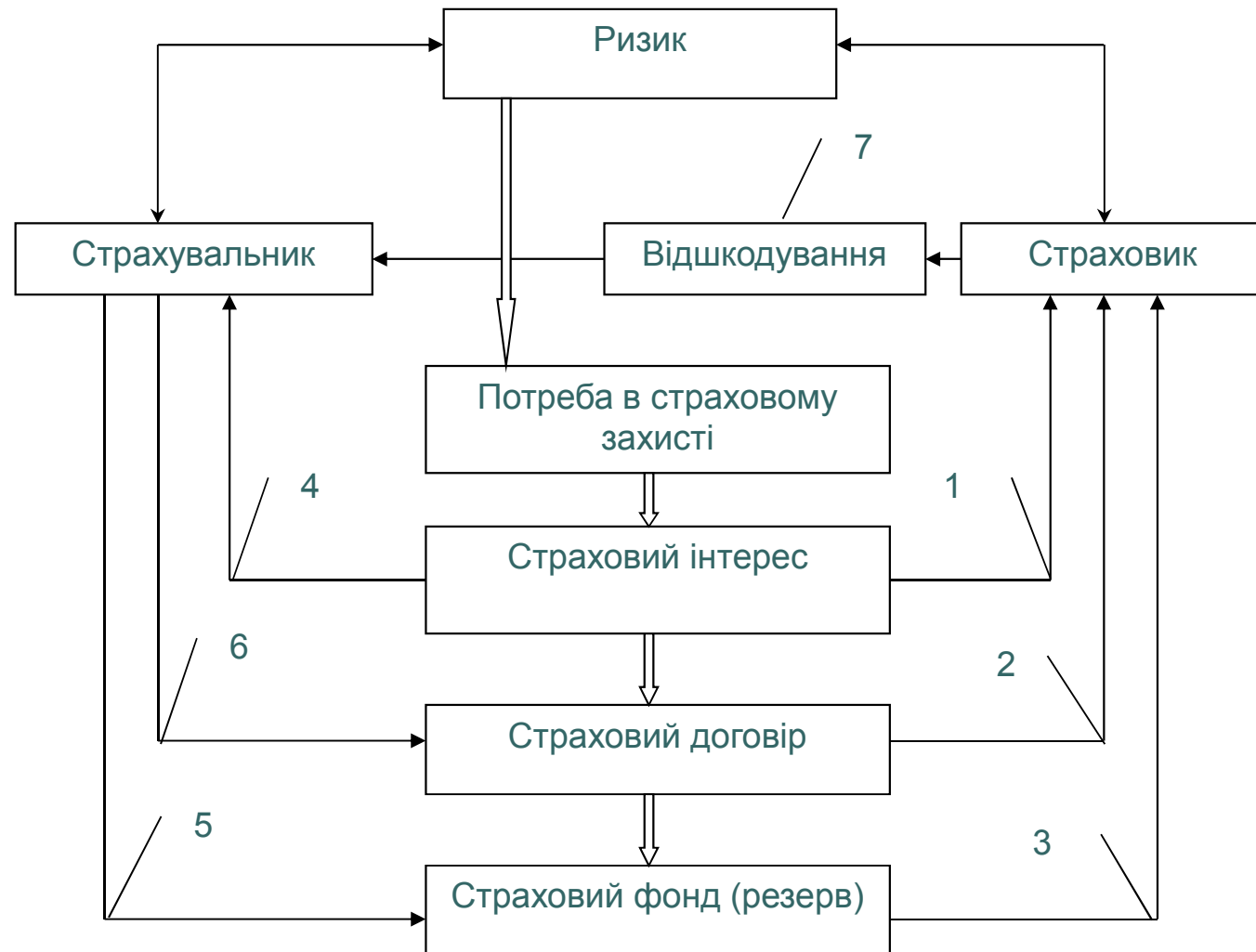
Безумовна франшиза означає, що страховик сплатить страхувальнику збиток за мінусом суми франшизи, тобто страхове відшкодування дорівнює збитку, зменшеному на франшизу, а у страховому полісі робиться запис «вільно від перших x %».

4. Функції страхування

- Ризикова
- Створення та використання страхових резервів (фондів)
- Заощадження коштів
- Превентивна функція
- Компенсаційна
- Інвестиційна

Система взаємозв'язків між страхувальниками і страховиками

Структура страхового тарифу

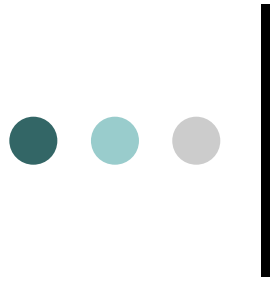
Страховий ТАРИФ - брутто-ставка		
<i>Тариф – нетто-ставка</i>	<i>навантаження до нетто-ставки</i>	
Забезпечує виплати страхових сум і страхового відшкодування, також формування страхових резервів	Витрати на ведення справи	прибуток

Собівартість страхової послуги

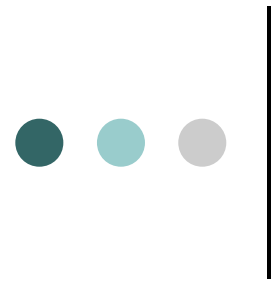

Розподіл витрат діяльності зі страхування

Дякуємо за увагу!

Домашнє завдання

- Історичні витоки страхування.
- Роль та значення страхування в системі економічних відносин.
- Застосування різних форм і методів страхового захисту.
- Основна законодавча та нормативна база страхування.